

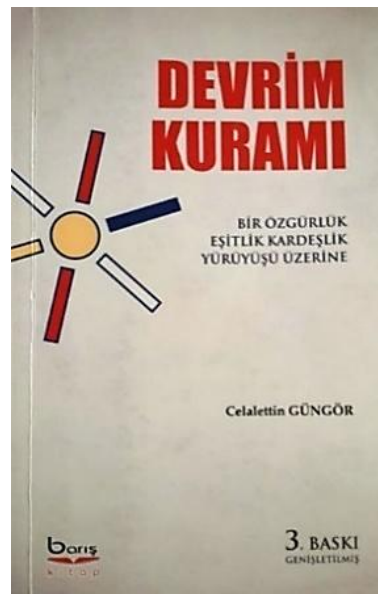

ULUSLARARASI SOYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANISTIC SCIENCES

e-ISSN: 2619-9300

Book Review/Kitap İncelemesi

Devrim Kuramı: Bir Özgürlük Eşitlik Kardeşlik Yürüyüşü Üzerine

Güngör, C. (2020). Devrim Kuramı: Devrim Kuramı: Bir Özgürlük Eşitlik Kardeşlik Yürüyüşü Üzerine (3. Baskı.). Barış Kitap. (ISBN: 978-605-7560-78-0)

Selahaddin GÜMÜŞ*

Yayın Bilgisi / Information

Geliş / Received: 18.12.2024
Kabul / Accepted: 29.06.2025
Yayın / Published: 15.07.2025

Kitap İncelemesi / Book Review

DOI:10.47155/mamusbbd.1189629

Atıf / Citation

Gümüş, S. (2025). Kitap incelemesi [Celalettin Güngör tarafından yazılan. “Devrim Kuramı: Devrim Kuramı: Bir Özgürlük Eşitlik Kardeşlik Yürüyüşü Üzerine” başlıklı kitabın incelemesi]. *Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 8(1), 63-70. <https://doi.org/10.47155/mamusbbd.1189629>

Gümüş, S. (2025). Book review [Review of the book “Devrim Kuramı: Devrim Kuramı: Bir Özgürlük Eşitlik Kardeşlik Yürüyüşü Üzerine” by Celalettin Gümüş]. *Maarif Mektepleri International Journal of Social and Humanistic Sciences* 8(1), 63-70. <https://doi.org/10.47155/mamusbbd.1189629>

* Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi yüksek lisans öğrencisi
selahaddingumus00@gmail.com, ORCID: 0009-0007-3756-3818

Celalettin Güngör

Celalettin Güngör, 2000 yılından beri Kırıkkale Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğretim üyesidir. “Siyasal ve Sosyal Bilimler” ana bilim dalında çalışmalar yapan Güngör, çalışma hayatının 6. yılında, “Muhafazakâr Düşünce” dergisinde “Devrim Kuramları I” ve “Devrim Kuramları II” isimli makaleleri yayınlamış daha sonra ise “Devrim Kuramı: Bir Özgürlük Eşitlik Kardeşlik Yürüyüşü Üzerine” adlı kitabını tamamlamıştır. “Devrim Kuramı” kitabı, Devrim kavramını detaylı incelemesiyle literatürdeki Türkçe eserler arasındaki benzersizliğini korumaktadır.

Devrim Kuramı: Bir Özgürlük Eşitlik Kardeşlik Yürüyüşü Üzerine

Devrim Kuramı: Bir Özgürlük Eşitlik Kardeşlik Yürüyüşü Üzerine adlı bu eser, Barış Kitabevi tarafından ilk olarak 2010 yılında yayımlanmıştır. Aynı eser, 2020 yılında üçüncü baskısını yapmıştır. Eser, Siyasal ve Sosyal Bilimler okuyucu kitlesi başta olmak üzere genel okuyucu kitlesine hitap etmektedir. Kitap, giriş ve sonuç bölümleri haricinde dokuz bölümden oluşmaktadır. Kitabın temelinde yatan soru: “Her siyasi şiddet kötü müdür?” sorusudur. Güngör, “gerçek devrimler” sonucunda yaşanan siyasi şiddetin kurulu düzenleri yıktığı ve “ezilenlerden” yana olduğu için, uzun vadede yıkıcılığından çok yapıcılığına vurgu yapmakta ve gerçek devrimleri “iyi” olarak nitelendirmektedir. Güngör’ün önermesinin kısmen başarılı olduğu söylenebilir. Nitekim Güngör’ün öğrencilerinin kitabı okuduktan sonra, “Devrimin kötü bir şey olmadığını öğrendik!” cümlesini söylemeleri üzerine bu cümle kitabın ikinci baskısının önsözüne eklenmiştir.

I

Güngör (2020, s. 6), kitabın ilk bölümüne, ‘Devrim’ (revolution) kavramının Copernicus’un (1473-1543) ‘De revolutionibus orbium caelestium’ adlı yapıtıyla önem kazandığını anlatmakla başlamıştır”. Devrim, değişim demektir. Antik Yunan düşünürlerinin bu değişimin farkında olduğunu söyleyen Güngör, “Platon” ve “Aristo” gibi düşünürlerin politik değişimi çözümleme çabasının ya da Antik Yunan’daki politik değişimin, kavramın modern anlamından çok uzakta olduğunu söylemiştir. Kavramın ilk hâli; gezegenlerin, evrendeki doğa yasalarına bağlı, insanların etki alanının dışında olan düzenli dönüşlerini ifade eden astronomi kaynaklıdır. Aslında devrim kavramının anlamı içerisinde yenilik ve şiddet yoktur. Kavram, tam olarak (revolution) “dönüş/dolaşım” demektir. Devrim kelimesinin siyasi anlamdaki ilk kullanımı, 17. yüzyıl İngiltere’inde; “Cromwell’in” diktatörlüğe yükselişinde olmuştur. Buradaki devrim de önceki kurulu düzene dönüş anlamında olduğu için henüz modern anlamına kavuşmamıştır. “Devrim kelimesinin, modern anlamı ile kullanıma yerleşmesi ancak 1789 Fransız Devrimi sonrasında gerçekleşmiştir” (Güngör, 2020, s. 12).

Modernleşme öncesinde dinler, tıpkı Marx’ın “Din toplumun afyonudur” sözünde anlatmak istediği gibi egemenlere itaati buyuran meşruluk araçlarına dönüşmüşlerdir. Toplumların krallara atfettiği anlam tanrısalıdır. Güngör bu durum için kitabın ikinci baskısının önsözünde, Roma’ya egemen olan Sezar’ın ilk iş olarak “başrahip” ünvanını aldığını örnek olarak vermektedir. Güngör, devrim kavramının sınırını çizerken “modern/dindışı” (laik) anlamının yanında, toplumda oluşan kolektif bilinci de ifade etmektedir. Fransız Devrimi’nden sonra toplumda değerler dönüşümü oluşmuştur. Artık modern öncesi yapıdaki azınlığın çıkarlarını gözeten kötü kralların tanrısal bir yazgı olduğu düşüncesi, yerini herkesten yana olan

bir düzenin de var olabileceği düşüncesine bırakmış ve toplumdaki “amor fati” (yazgı aşkı) durumu aşılmıştır. Güngör’ün buradaki düşüncesinin Emile Durkheim’in sosyolojisinin merkezindeki düşünce olan “Toplum bireylerden değil, birey toplumdandır.” düşüncesine dayandığı söylenebilir. Fransız Devrimi’nden sonra kavram, arkaik zamandan gelen “değişim” anlamının yanında “devirmek” ve “yenisini getirmek” anlamını da kazanmıştır. Nitekim kavram (revolution) Türkçede “devir- fiilinden yeni Türkçe +ım ekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2021, s. 205).

Güngör, kitabın ikinci bölümünde devrim kavramı için bir tanım yapmıştır. Bu tanım, devrimlerin “her şeyden önce toplumdaki bir meşruluk krizi” (Güngör, 2020, s. 29) sonrasında doğmalarını içerir. Buradaki “meşruluk krizi” toplumun uzlaşamaması sonucu, yasal olan kurulu düzenin, toplum nezdinde “meşru” sayılmamasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda devrim, “Toplum nezdinde ‘meşru’ sayılan bir yönetim arayışıdır” cümleleriyle tanımlanabilir. Halihazırda bulunan yönetimin, devletin organlarını kendi güvenlikleri için kullanmaları sonucunda “şiddetten” kaçmak ya da kaçınmak imkansızdır.

“Kaçınılmaz şiddet” olarak konumlanan devrimler, siyasi şiddet örneğidir. “Siyasi şiddet kavramı, ayrıca isyanları, başkaldırıları, askeri müdahaleleri, gerilla savaşlarını da içine alır.” (Güngör, 2020, s. 35). Burada devrimi diğer siyasi şiddetlerden ayıran temel husus; devrimlerdeki şiddetin boyutunun, diğer siyasi şiddetlere oranla daha büyük olsa dahi, uzun vadede yıkıcılığından çok yapıcılığının, diğer siyasi şiddetlere nazaran daha fazla olmasıdır. Güngör, devrimlerin uzun vadede yıkıcılığından çok yapıcılığı ile toplum yararına oldukları önermesini ileri sürmektedir. Bu önerme içinse “Türk devrimi” örneğini vermekte, Türk devriminin en büyük başarısının “modern bir ulus” yaratması olduğunu dile getirmektedir. Güngör için “suç” olarak konumlanan şiddetin “kötü” olduğu konusu kesindir fakat onun bahsettiği şiddet; “önceki bütün araçlar tüketildikten sonra adalet hakkını savunmak için insanca yaşamak için başvurulmuş bir araçtır” (Güngör, 2020, s. 40). Güngör’ün “gerçek devrime” atfettiği anlam, devrimin bir kurtuluş aracı olmasıdır.

Güngör, kitabın dördüncü bölümünde; genel siyaset kuramının, şiddet ve devrim üzerine çok şey söylemediğini belirtir: “İkisi de siyasetin başarısızlığının belirtileri olarak görülür” (Güngör, 2020, s. 42). Kitabın temelinde yatan soruda görüldüğü üzere, Güngör, genel kabullerin aksine “devrime” farklı bir perspektiften bakmıştır. Güngör, “siyaset” değerlendirilirken ortaya çıkan; “Siyaset, iktidarın çıkarı uğruna topluma uyguladığı egemenlik sonucu bir savaş mıdır?” yoksa “Siyaset, düzen ve adaleti egemen kılma uğraşı mıdır?” sorularına “toplumsal konum” kavramından hareket ederek yanıt vermiştir. “Baskı altında bulunan, yoksul, mutsuz kişi ve kesimler, kurulu düzenlerin herkesten yana olmak yerine, egemenlerin çıkarlarına hizmet ettiğini düşünürler. Varlıklı ve güçlü olanlarsa, toplumun uyumlu olduğunu, siyasi iktidarların düzen ve adaleti sürdürdüğünü düşünürler”(Duverger’den aktaran Güngör, 2020, ss. 45-46). Güngör’e göre verilen iki tür cevap da gerçeğin ancak bir parçasını oluşturur. Güngör’e göre, siyasetin “nesnel” bir anlamı olamaz. Fakat temelde “ortak” sorunları çözmeyi amaçlaması gerektiği söylenebilir.

Güngör, kitabın beşinci bölümünde siyasi şiddeti sınıflandırmaktadır. Güngör, siyasi şiddeti üç sınıfa ayırmaktadır. Bir: Kargaşa; kargaşayı görece diğerlerinden ayıran özellikleri; halkın siyasi şiddete katılımının yüksek, örgütsüz ve ansızın gerçekleşmesidir. Siyasi grevler, başkaldırıları, yerel isyanlar ve siyasi çatışmalar bu sınıfa girmektedir. İki: Komplolar; komplolar kargaşanın aksine, katılımı düşük ve örgütlü yapıdadır. Siyasi suikastlar, ayaklanmalar, askeri müdahaleler, küçük ölçekli terörizm ve gerilla savaşları bu sınıfa girmektedir. Üç; İç Savaş: egemen olanın el değiştirmesini ya da dağıtılmasını istemektedir. Halkın siyasi şiddete katılımı

yüksektir. Büyük ölçekli sivil savaşlar, gerilla savaşları, terörizm ve devrimler bu sınıfa girmektedir. (Güngör, 2020, ss. 58-59).

İsyan ve devrim birbirinden farklı olgulardır. İsyanlar tarihte, genelde gayri meşru ve “kötü” olarak anılmaktadır. İsyanlar, devrimin aksine, bir ilişkinin restorasyonu amacını da taşımaktadır. Devrim “kişisel” olduğu için, devrim ve isyanın ayrımında siyasi şiddetin konumlandırılması bugün hâlâ bir sorundur. Güngör bu durum için birçok örnek vermiştir. Bu örnekler arasından bir tanesi şudur: “Mora yarımadasında başlayan hareket (1821-1829) Osmanlılar için bir isyanken, Yunanlılar için bir devrim, bir bağımsızlık savaşıdır” (Güngör, 2020, s. 61).

Devrimler ve isyanlar birer kurtuluş özlemine sahiptirler. Fakat devrimler, isyanların aksine, kurulu düzenle arasını düzeltme amacı taşımazlar. İdeal bir gelecek kurgusu (ideoloji), “yeryüzünde kaybolan cenneti” geri getirmek için bir kurtuluş aracıdır. Bazı isyan olarak adlandırılan toplumsal hareketler ideoloji örneği taşıyabilir. 18. yüzyıl “anarşist isyanları” bu duruma istisnai bir örnektir. Güngör, bu sorun için devrim ve isyan ayrımı, “Farklı bir dünya kurmak tasarımı ile çözülemez. Ancak bu tasarımın içeriğini ortaya koyan, ‘nasıl bir dünya kurulacağı’ ile ilgilidir.” (Güngör, 2020, s. 66) ifadesini dile getirmektedir.

Başkaldırı/isyenlar için ideoloji örneği taşıyan anarşist isyanlar, modernleşen dünyadaki gerilimden hızlıca kurtulmak için ortaya çıkmışlardır. İdeallerini gelecekte değil geçmişten almışlardır. Dolayısıyla bir restore anlamı taşımaktadırlar. Devrim kuramı isyanları genelde “başarısız devrimler” olarak tanımlar. Güngör, genel kabullerin aksine devrim ve isyanın tamamen farklı bir olgu olduğunu savunmaktadır. Güngör’ün devrimi “modern” bir olgudur. Güngör için eski düzenin sonunu, yeni düzenle getiren devrim, “ulus-devletlerin doğuşu öncesi için düşünülmemelidir.” (Güngör, 2020, s. 71).

II

Devrimler toplumda değişim yaratır. Toplumsal değişim biçimi olan devrimin tanımlanabilmesi için “kolektif siyasi şiddet” önem arz etmektedir. Güngör için, kolektif şiddetin toplumsal düzenle olan bağlantısının çözülmesi zorunludur (Güngör, 2020, s. 74). Bu çözümleme için başvurulacak önemli araçlardan biri, “olağan dışılık” ve “olağanlık” kuramlarına dayanır. Güngör, olağan dışı kuramı, “olabilirliği mümkün ama zorunlu olmayan”(Güngör, 2020, s. 74) ifadesiyle açıklamıştır. Yüksekten düşme sonucu ölüm yaşanması olağan dışıdır. Dünyada 10 metre yükseklikte düşen biri ile ayda aynı yükseklikten düşen birinin alacağı fiziksel zarar, yer çekimine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bunun yanında zemin dokusu gibi etmenler de oluşan zararın boyutunu etkilemektedir. Olağan dışılık bir kaza durumudur bu durumu koşullar belirlemektedir. Olağandışı beklenmeyenken olağan olan öngörülebilirdir. “Güngör (2020, s.76)’ün ifadesiyle” toprağa ekilen bir tohumun, uygun koşullar altında gelişmemesi değil, gelişmesi doğaldır (olağandır).

Hobbes’a göre devrimler olağan dışıdır. Çünkü “homo homini lupus” (insan insanın kurdudur). Eğer devlet (Leviathan) yoksa; insan güvensizdir ve ölümden korkar. Nietzsche’nin deyimiyle; insan sürekli bir güç istencine sahiptir. İnsan içgüdüsel olarak, türdaşlarına boyun eğdirmek ister. Dolayısıyla Hobbes’a göre “tabii” halde insan, şiddet/savaş halindedir. Fakat ortak iktidarın yani devletin (Leviathan) doğuşu ile bu şiddet/savaş durumu aşılabacaktır. Olağan dışılık kuramında, siyasetteki insanlar, doğal olarak çatışmanın çözümünü isteyen, çatışmadan kaçınan barışa eğilimli konumdadır. “Siyasi değerlerin tatmini, normal olarak barışçı rekabet yoluyla aranır (seçimlerle, çıkar gruplarıyla, dilekçelerle, v.b.)” (Eckstein’den aktaran Güngör, 2020, s. 79). Nasıl ki trafikteki kazalar, normal oluşun dışında oluşuyor ise kolektif siyasi

şiddetin ortaya çıkması da barışçı siyasetin, anormal ve beklenmeyen şekildeki tıkanması ile bağlantılıdır.

Marx'a göre devrim olağandır. Onun diyalektiğinin merkezinde işçi sınıfı ve burjuva sınıfı vardır. Bu sınıfları “ezenler” ile “ezilenler” oluşturur. “Tüm toplumların bugüne kadarki tarihi, sınıf savaşımının tarihidir” (Marx ve Engels, 2022, s. 49). Sınıf olan yerde çatışma vardır. Sınıf çatışması olan yerde “doğal” olarak devrim olağandır. Olağanlık kuramında, siyasetteki insanlar ezen konumdadır. Yönelimleri; “Kararlar üzerindeki iktidarı veya etkiyi artırmaktır.” (Eckstein’den aktaran Güngör, 2020, s. 80). Güngör, iki kuramın temel zıtlığını anlatmak için Eckstein’in sözüne başvurmuştur; insan ya barış arayışında ya da iktidar arayışında bir varlıktır.

Hayat bir diyalektiktir. Hayatta bir “tez” bir de “antitez” vardır. Hayatta “olağan” olan da vardır, “olağan dışı” olan da vardır. Andreski’nin devrim benzetmeleri, olağan ve olağan dışı kuramın anlaşılması için önemlidir. Güngör, kitabın sekizinci bölümünde, olağan ve olağan dışı kuramı, devrim benzetmeleri ve kuramlar üzerinden anlatmaktadır.

Andreski’nin ilk devrim benzetmesi “buhar kazanı”dır. Buhar kazanlarında yaşanan patlama normal işleyişlerin dışındadır. Buhar kazanları dışardan bir etki olmadığı zaman uzun seneler patlamadan çalışabilir. Bu durumda Andreski’nin devrim benzetmesi, olağan dışı olarak konumlanır (Güngör, 2020, s. 82). Andreski’nin devrim çözümlemesi bir sistem kuramı örneğidir. Sistem kuramında, devrimler için belirleyici unsur “homoestatic” dengedir. “Sistem kuramına göre bir toplumun değerleri ile gerçeklikleri bir diğeri ile uyumlu oldukça, toplum devrimden bağıışıktır.” (Johnson’den aktaran Güngör, 2020, s. 83). Toplumun “homoestatic” dengesi bozulmadığı zaman, yani uyarımlar sonucu değişiklik yaparak değerler dengede tutulduğu zaman sistemde bir bozulma görülmemektedir.

Bir diğer kuram, “görelî yoksunluk” kuramıdır. Görelî yoksunluk kuramında temel unsur sosyal psikolojidir. İnsanların çeşitli sebeplerden dolayı ihtiyaçları doğar, ihtiyaçlarını karşılayamadıkları zaman hayal kırıklıkları sonucu bunalım yaşarlar. “Bunalımın (anomie) bireysel deneyimi intihara götürürken kolektif bunalım devrime götürür” (Güngör, 2020, s. 84). Bu bağlamda, “görelî yoksunluk” kuramına göre devrimler olağan dışı olarak konumlanır.

Andreski’nin üçüncü benzetmesi çimento ve sertliktir. Buradaki devrim çözümlemesi, Çimentonun sertleştikçe kırılabilen bir hâl almasıyla alakalıdır. Çimentonun sertleşmesinde baskı dengeleri önem taşımaktadır. “Devrimler, güçlü baskılara engeller konulmadığında ortaya çıkar.” (Güngör, 2020, s. 88). Bu bağlamda Andreski üçüncü benzetmesinde devrimi olağan olarak konumlandırmıştır.

Sekizinci bölümün son kuramı kolektif eylem kuramıdır. Kolektif kuram, devrimlerin karmaşık yapısının anlaşılması için “devrimci durum” ve “devrimci sonuç” ayrımını önermiştir. Devrimci durumda belirleyici faktör “çoklu egemenlik”tir. Devrimci durum; “Tek ve egemen bir devletin kontrolü altındaki hükümet, iki veya daha çok farklı politik gövdenin, rekabet eden, etkili ve karşılıklı dışlayıcı taleplerinin nesnesi olduğunda başlar ve bir gövdenin egemen olmasıyla son bulur.” (Tilly’den aktaran Güngör, 2020, s. 94). Devrimci sonuç iktidarın değişmesini içerir. Güngör’e göre devrimin oluşması için sadece devrimci durum ya da devrimci sonuç yeterli değildir. Siyasi şiddetin devrim olarak tanımlanabilmesi için ikisinin de asgari düzeyde gerçekleşmesi/karışması gerekmektedir.

III

Cemil Meriç devrim (revolution) kavramını değerlendirirken “meçhulün, tehlikenin cazibesi” (Meriç, 2020, s. 126) ifadelerini kullanmıştır. Devrim gerçekten de bir meçhul (bilinmeyen) karanlık durumdur. Güngör’ün asıl amacının bu karanlığa ışık tutmak olduğu söylenebilir. Bu ışığın kaynaklarından biri olarak kitabın dokuzuncu bölümünde Güngör, devrim kuramlarından faydalanmıştır. Kitabın dokuzuncu bölümünde devrim kuramlarının geniş bir incelemesi bulunmaktadır.

Kuramlardan ilki “doğal devrim tarihi kuramı”dır. Bu devrim kuramında, devrimlerin ortak noktaları incelenmiştir. İnceleme sonucu; “Devrimlerin paylaştıkları birtakım ortak oluşumlar fark edilmiştir.” (Güngör, 2020, s. 103). Doğal devrim kuramcıları için devrime atfedilen anlam bir çeşit “hastalık”tır. Çünkü devrim sürecini geçiren toplumlar, sanki bir hastalıktan kurtuluyormuş gibi bir iyileşme dönemine girmiş ve dinginlik yaşamıştır. Güngör, kurama bir eleştiri olarak devrimci sürecin, Fransız Devrim’ine bakılarak hazırlandığını belirtmiştir. Bu kurama göre bir devrim, Fransız Devrimi sürecini yaşamadığı zaman devrim olarak nitelenemez. Oysa ki bu süreçleri yaşamayan başka devrimler de bulunmaktadır. Güngör için doğal devrim tarihi yaklaşımı birçok soruyu yanıtsız bırakmıştır: “Devrimler, neden meydana gelirler?” ve “Eski rejime muhalefetin nedenleri nelerdir?” gibi soruların yanıtları, bu kuram ekseninde yanıtlanamamaktadır. (Güngör, 2020, s. 110).

Toplumlarda çeşitli eşitsizlikler görülebilir, sistemin bu eşitsizlikleri gidermemesi sonucu devrim oluşabilir. Sistemci kuramda devrimler toplumların dengesini kaybetmesi olarak açıklanmaktadır. Toplumlar durduk yere şiddet istemez. “Devrimler, ancak kökten değişime uğrayan ve daha fazla değişime gerek duyan toplumlarda düşünülebilir.” (Güngör, 2020, s. 116). Sistem kuramında devrimler iktidar zayıflığı, otorite kaybı ve hızlandırıcılar sonucunda ortaya çıkmaktadır. Devrime giden süreçte, ordunun topluma katılması “hızlandırıcılara” örnek olabilir.

Modernleşme bir değişim sürecidir. Bu süreçte geleneksel olanın tehdit edilmesi, yıkılması istenmektedir. Modernleşmenin yıktığı yapıların yerine yenileri gelmek zorundadır. Modernleşme kuramında devrimler, temelde geleneksel ile modern arasındaki çatışmadan kaynaklanmaktadır. Huntington modernleşme sürecini “dengesizleştirici” olarak değerlendirmiştir. Bilindiği üzere modernleşme toplumu a-politik konumdan politik konuma çekmiştir. Bu süreçte toplumda siyasi bilinç oluşmuştur. “Devrimin siyasi özü, siyasi bilincin hızlı yaygınlaşması ile yeni grupların siyasete hızlı katılmasında belirir.” (Güngör, 2020, s. 126). Bu düşüncede siyasi katılımın birden yüksek oranda artması ve bu katılımın devlet nezdinde karşılanamaması sonucu devrimler meydana gelmektedir. Modernleşmeyle gelen hızlı katılımın büyük kısmını köylü sınıf oluşturur. Huntington’ın modernleşme kuramında; “Köylü, siyasi sistemi ve hükümeti destekliyorsa, sistemin kendisi devrime karşı güvencededir.” (Güngör, 2020, s. 127).

Güngör’ün eleştirdiği bir diğer kuram “oyuncu” merkezli kuramlardır. Oyuncu merkezli kuramlar ikiye ayrılmaktadır. Kuramların ilki “devrimci kişilik kuramı”dır. Kişilerin içinde yatan devrim isteğini gerçeğe, devrimci lider dökmektedir. Peki bir insan neden devrimci lider olur? Güngör bu soruyu Freud’un “Oedipus kompleksiyle” cevaplamıştır.

“Çifci (2024, s. 79)’nin ifade ettiği gibi” aile, ilk politik alan olarak çocuğun ruhunun / psişesinin gelişimi için bir hayli önemlidir. “Oedipus kompleksi” erkek çocukların küçüklük yaşlarındaki babalarıyla olan karmaşık ilişkileri sonucunda yaşadığı travmayla ortaya çıkmaktadır. Güngör bu durum için, Lenin, Troçki ve Gandi’nin babalarıyla olan karmaşık

ilişkilerini örnek vermiştir. Siyaset felsefesinin yöneticiyi ararken sorduğu soru; “Kim Tanrı’nın temsilcisidir?” Bu soruyu psikanaliz; “Kim babanın temsilcisidir?” (Akal, 2021, s. 303) şeklinde sormaktadır. Bu kuramda da bu soru farklı değildir; “Devrimciler, savaştıkları otoriteyi kötü ve güçlü bir baba gibi görürler.” (Güngör, 2020, s. 136). Oedipus kompleksi yaşayan devrimciler aslında, otoriteye eşitledikleri baba figürüyle savaşılmaktadırlar. Güngör, bu kuramın, insanların neden devrimci olup olamadığını açıklamakta kısmen yeterli olduğunu fakat “mevcut siyasi otorite ile önemli toplumsal gruplar arasındaki etkileşimin nasıl devrimci durumlar ürettiğini” (Güngör, 2020, s. 138) açıklamakta yetersiz kaldığını belirtmiştir.

Oyuncu merkezli kuramların ikincisi, hayal kırıklığı-saldırganlık kuramıdır. İnsan yaşadığı süreç boyunca, içinde bulunduğu tarih, kültür, ekonomi ve toplum gibi faktörlerin etkisiyle, kendi algısında asgari yaşam koşullarını belirleyip beklenti içine girmektedir. Modernleşmenin getirdiği yenilikler bu beklentilerin büyümesine sebep olmaktadır. “Güngör (2020, s. 140)’ün ifade ettiği gibi” bu modelde devrimin kaynağına, insanların ne istediği (özlemleri) ile ne aldığı (gerçekler) ilişki konulur. Bireylerin beklentilerinin boş kalması sonucu hayal kırıklıkları yaşanmaktadır. Bu durumda bireyler kolektif bir hâl alıp toplumsal hareket ederek saldırganlık gösterebilir. Bu kuram için James Davies’in ileri sürdüğü önerme; toplumda yaşanan “uzun ekonomik ve toplumsal ilerleyişin ardından keskin bir geri dönüş” devrimleri doğurmaktadır. Güngör, Davies’in önermesinin hayal kırıklığı yaşayan ve başkaldıran grupların kimliklerini açıklamakta yetersiz olduğunu belirtmiştir.

Güngör, son kuram olarak yapısal kuramı anlatmaktadır. Yapısal kuramda devlet, Hobbes’un Leviathan’ında olduğu gibi düzen sağlayan konumdur. Bunun yanında devlet diğer devletlerin iktisadi ve askeri güçlerinden korunmak için toplumun kaynaklarını kullanır. Yapısal kurama göre devrimler geri kalmış devletlerin, kendilerine nazaran daha ileride olan devletlerden gördüğü baskılar sonucu oluşur. Bu kuramda devletler toplum nezdinde meşruiyet krizleri yaşamaktadır. Küresel dünyanın ekonomisini yakalamaya çalışan devletler, bunu başarmak için daha çok vergi almak gibi yollara başvurmuş ve bunun sonucunda halkın yoksulluğu artmıştır (Güngör, 2020, ss. 153-154). Ulus devletin doğuşuyla modernleşen devrimleri çözümlemek için elimizdeki en büyük örnekler İngiliz, Fransız, Rus ve Çin devrimleridir. Bu bağlamda devrimler iki dönüşümde tartışılmıştır. Bunlardan ilki; devletin merkezileşmesi ve kapitalist sanayileşme sürecidir. Devrimler iki dönüşümle bağlantılı olarak farklı toplumlar arasında farklı sebeplerle ortaya çıkmıştır. Sanayileşme toplumunda çeşitli işler yapan kesimlerin, proleterleşme (emekçileşme) sürecidir. Bu sürecin büyük kısmını köylüler oluşturmaktadır. Köylüler görece bağımsızlıktan çıkmış, merkezi iktidara bağlı uyuklar olmuşlardır. Bu gelişmenin sonucu oluşan siyasi ve ekonomik kızgınlık, devrimi harekete geçirebilecek bir ortam yaratmıştır. Güngör, yapısal kuramı özetlemek için Wendell Phillips’in sözüne başvurmuştur; “Devrimler yapılmaz, kendiliğinden gelir” (Güngör, 2020, ss. 154-158).

Son olarak incelemenin başında sorulan, kitabın temelindeki soruya değinecek olursak; Güngör’e göre; “iyi” veya “kötü” olarak konumlandırılabilmesi için, devrimlerin hangi kurulu düzenleri yıktığını görmek gerekmektedir. Yıkılan düzenler otokratiktir. Güngör, okuyuculara Sokrates’in; “Sorgulanmayan hayat yaşamaya değmez” özdeyişine benzer bir soru sormaktadır. “Özgürlüğün, eşitliğin, kardeşliğin ve emeğin ve de insanca yaşama özlemlerinin kaybeden tarafta olduğu bir dünya yaşamaya değer mi?” (Güngör, 2020, s. VIII). Devrimci şiddet bir “ceza hukuku” aracı değil, adalet arayışında yetersiz kalındığında zorba yönetimi değiştirmek içindir. Gerçekten de “gerçek devrimler” sonucu haksız siyasal düzenlerin ya da otokratik (otoriter veya totaliter) yönetimlerin yıkılması, toplumlar arasında uzun vadede yıkıcı olmaktan çok yapıcı bir sonuç oluşturmıştır. Bu bağlamda gerçek devrimler “iyi” olarak nitelenebilir. Fakat devrimin, “siyasi şiddetin” ekstrem (aşırı) bir biçimi olduğu unutulmamalıdır. Bu aşırılığa

verilecek en güzel örneklerden biri, Fransız Devrimi sürecinden sonraki dört yılda, Fransız devrimcilerinin yaklaşık 15 bin kişiyi giyotin altına göndermiş olmalarıdır. Elbette görece daha az şiddet içeren devrimler de bulunmaktadır. Fakat buradaki amaç şiddetin büyüklüğü veya küçüklüğü ile onu meşrulaştırmak değildir. Çünkü şiddet ideal dünyamızda isteyeceğimiz son şey olmalıdır. Daha spesifik olarak anlatacak olursak; Modern devrimler “iyi” olarak konumlanabilir fakat öncesinde adalet hakkını savunmak için bütün araçların tüketilmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

- Akal, C. B. (2021). *İktidarın üç yüzü* (10. bs.). Dost Kitabevi.
- Çifci, Y. (2024). *Siyasal psikoloji I: Politik ruh hastalıkları* (1. bs.). Sayda Yayıncılık.
- Güngör, C. (2020). *Devrim kuramı* (3. bs.). Barış Kitap.
- Marx, K. & Engels, F. (2022). *Komünist manifesto* (46. bs.). Can Yayınları.
- Meriç, C. (2020). *Mağaradakiler* (32. bs.). İletişim Yayınları.
- Nişanyan, S. (2021). *Nişanyan sözlük çağdaş Türkçenin etimolojisi* (3. bs.). Liberus Kitap.